

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

2021

MATSHWAO: 70

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 10.

DITAELO HO MOHLAHLAHOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A: Tekokutlwisiso	(30)
KAROLO YA B: Kgutsufatso	(10)
KAROLO YA C: Dibopeho le ditlwaelo tsa Tshebediso ya puo	(30)
2. Bala ditaelo TSOHLE ka hloko.
3. Araba dipotso TSOHLE.
4. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
5. Seha mola qetellong ya KAROLO E NNGWE le E NNGWE.
6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
7. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.
8. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.
9. O eletswa ho sebedisa nako ya hao ka mokgwa ona:

KAROLO YA A: Metsotso e 50	
KAROLO YA B: Metsotso e 30	
KAROLO YA C: Metsotso e 40	
10. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1**

Potsong ena o nehilwe mefuta e mmedi ya ditema. Bala tema e nngwe le e nngwe ka tlhoko o nto araba dipotso tsohle tse hlahang tlasa tema ka nngwe.

Bala tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

TEMA YA A**THIBELA BOSHODU BA MOTLAKASE**

- 1 Letsholo la motlakase le tsejwang ka *Operation Khanyisa* le hlahang lentsweng la IsiZulu e leng ho bonesa kapa ho kgantsha le fumane tshehetso ho mekgatlo ena e latelang: *Mokgatlo wa kgwebo o kgahlanong le botlokotsebe*¹, *Mokgatlo o kopaneng wa kgwebo Aforika-Borwa*², *Mohala wa ho thibela botlokotsebe wa Primedia*³, *Proudly South African*⁴ le *Mokgatlo wa Mmuso wa lehae wa Aforika-Borwa*⁵. 5
- 2 Boshodu ba motlakase bo ja tjhelete ya balefi ba lekgetho e fetang dibilione tse 20 ka selemo. Diporesente tse 60 tsa tjhelete ena di senngwa ke botlokotsebe ba ho utswa motlakase bo etswang ke borakgwebo le ba temo. Diporesente tse 40 tse setseng ke botlokotsebe ba ho utswa motlakase bo etswang ke baahi ka ho 10
ikgulela motlakase ka bonokwane. Boshodu bona bo etsahala ka ho sotha dimitara tsa motlakase hore di se sebetse hantle. Hangata ho supuwa mafutsana ka menwana kaha tsietsi e latela tshotleho, ho thwe ke bona ba utswang motlakase empa dipatlisiso di bontsha hore dikgwebo le temo le tsona di a ameha botlokotsebeng bona. Mekgwa e sa lokang e bileng e seng molaong ya ho ikgulela 15
motlakase ke taba e tlwaetsweng ho bonwa ditoropong, metsemeholong le mahaeng Aforika-Borwa ka bophara. Ho ikgulela motlakase ke ketso e seng molaong hobane ho imetsa dithapo tsa motlakase, mme ho ka baka hore matlo a amehang a tjhe lore! Ho nkuwa mauthwauthwane feela seterateng, 20
Sehatamarikgwana se sa tsebeng letho ka motlakase hore se hokele dithapo tsa motlakase. Ka hobane batho ha ba itheke morwalo, o thole sehatamarikgwana seo se semmelletse palong se re se hokela dithapo tsa motlakase. Ditlamorao tsa diketso tseo tsa sona e ba masisapelo a isang lefung.
- 3 Boshodu bo bong ba motlakase bo ka bakwa ke batho bana ba iphanyeditseng ho lefa mekitlane ya bona ya motlakase oo ba o sebedisang ka kgwedi. Batho 25
bana ba iketsa dikgofa tse nwang madi a diphoofofo. Ketso ena ya bona ke e nngwe ya mabaka a kentseng *Eskom* somasomaneng ena eo e iphumanang e le ho yona ya ho tetebelela ka hara mekitlane. Ho na le *Izinyoka* tse henahenanang le dithapo tsa motlakase. Dinoha tsena di utswa dikheibole tsa motlakase ka sepheo sa ho di rekisa. Dinokwane tsena di na le dipelo tsa majwe hobane di ka baka 30
tshenyo e kgolo haholoholo matlong a kokelo moo ho ka bang ha shwa motho nakong eo a ntseng a etswa opereishene. Ba bang ba batho ba utswa mafura a tswang ditransfomareng. Mafura ana a sebedisetswa ho tshela makoloi a dithena le hona ho pheha ka ona. Mafura ana a kotsi mmeleng ya batho.

4	Boshodu ba motlakase bo etsa hore neteweke e imelwe mme seo se baka hore motlakase o kgaohe kgafetsa. Matsatsing ana re lla sa mmokotsane ka lebaka la ho kgaohe kgafetsa ha phephelo ya motlakase. Re lokela ho tlohela ho supa Eskom ka menwana hobane ke rona re ithunyang menwaneng ya maoto ka ho utswa motlakase. Boshodu ba motlakase ke sesosa sa tahlehelo tlhahisong e lebisang ho fokotsweng ha batho mosebetsing. Ho kgaohe kgafetsa ha phephelo ya motlakase ditoropong tse kgolo ho ka baka tshubuhlellano ya sephethephethe moo o tla fumana mabone a laolang sephethephethe a sa sebetse. Ha mabone a laolang sephethephethe a sa sebetse mathata a hlwa manolo hodimo hobane dikotsi tsa mebileng di ba ngata. Ho utsuwa ha dikheibole hangata ho baka tshitiso e kgolo dikgokahanong tsa dipuisano naheng ka bophara.	35 40 45
5	Ka lepetjo la yona la hore ' <i>Sebedisa o se ke wa senya</i> ' – <i>Operation Khanyisa</i> e kopa moAforika-Borwa e mong le e mong ho thusa ho fedisa tshenyoy ya motlakase. Ka <i>Operation Khanyisa</i> , Eskom e shebana le basebeletsi ba indasteri ya motlakase, boradikonteraka tsa motlakase le bomasepala moo ba kopang hore ba emise ho ikamahanya le diketsahalo tsa botlokotsebe ba ho utswa motlakase.	50
6	Eskom e kopile <i>Lefapha la Toka le Ntshetsopele ya molao wa Motheo le Boemedi ba Botjhotjhisi</i> naheng, ho fetola molao ka sepheo sa ho etsa hore boshodu ba motlakase e be tlolo ya molao. Sena se tla etsa hore ho be le kotlo e matla bakeng sa mashodu a motlakase kaha leshodu ke ntja le lefa ka hlooho ya lona.	55
7	Sepheo sa <i>Operation Khanyisa</i> ke ho kopanya maAforika-Borwa hore a se be le seabo diketsong tse amanang le boshodu ba motlakase. Eskom e tshepa hore ka ho kena seletaneng le <i>Mohala wa ho tlaleha Botlokotsebe wa Primedia</i> sena se tla thusa haholo tabeng ya ho thibela boshodu ba motlakase. Setjhaba se lokela ho tlaleha ketso efe kapa efe ya botlokotsebe hobane 'Tshwele le beta poho'.	60
[E qotsitswe le ho lokisetwa tlhahlobo ho tswa makasineng wa <i>Vuk'uzenzele</i> , Hlakola 2011: 20]		

- 1.1 Bolela mekgatlo E MMEDI e tshehetsang letsholo la Eskom la ho thibela boshodu ba motlakase. (2)
- 1.2 Fana ka ditsela TSE PEDI tse nkwang e le boshodu ba motlakase. (2)
- 1.3 Ke hobaneng ha ho thwe Izinyoka di pelo tse mpe? (2)
- 1.4 Bolela masisapelo a bolelwang ke mongodi meleng ya 22–23. (1)
- 1.5 Kgetha karabo e nepahetseng ho feta tse ding. Ngola tlhaku feela A–D.
Kgato e hlahang seratswaneng sa 6 e bakilwe ke ...
A kotlo e fokolang e fuwang mashodu a motlakase.
B ho hloka molao mabapi le boshodu ba motlakase.
C ho hloka molao ha Eskom.
D ho se lefiswe ha mashodu a motlakase. (2)

- 1.6 Bolela hore polelo e latelang ke nnete kapa mafosi, o be o fane ka lebaka la karabo ya hao.
Boshodu ba motlakase hangata bo amahanngwa le batho ba kojwana di mahetleng. (2)
- 1.7 Ke kotsi efe e ka hlahelang batho ba phehang ka mafura a hlahang transfomareng? (1)
- 1.8 Ke mathata afe a ka tliswang ke boshodu ba motlakase mmileng? Fana ka bothata BO LE BONG feela. (1)
- 1.9 Fana ka lepetjo la *Operation Khanyisa*. (1)
- 1.10 Hlalosa seabo sa mokgatlo wa Mohala wa ho tlaleha botlokotsebe wa Primedia. (2)
- 1.11 Hobaneng ha Operation Khanyisa e shebane le basebelets'i ba indasteri ya motlakase, boradikonteraka tsa motlakase le bomasepala feela? (2)
- 1.12 Ke seabo sefe seo rona jwalo ka setjhaba re ka bang le sona ho thusa mmuso ho thibela boshodu ba motlakase? (2)

Boha tema ena e latelang mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

TEMA YA B

[Setshwantsho se qotsitswe ho Google]

- 1.13 Ke eng e re bolellang hore monna ya hlahellang setshwantshong se ka hodimo o tjhokwa ke motlakase? (1)
- 1.14 Ho ya ka boitshetleho ba setshwantsho see, o ka re diketsahalo tsee di etsahala sebakeng sefe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

- 1.15 Bolela dintho TSE PEDI tse supang hore monna ya hlahellang setshwantshong se ka hodimo ha a rupellwa mosebetsing oo a o etsang. (2)
- 1.16 Kamano ke efe pakeng tsa setshwantsho se ho Tema ya B le ditaba tsa Tema ya A? (2)
- 1.17 Na ketso e etswang ke monna ya hlahellang setshwantshong see e ya amoheleha? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala ditaba tsa tema e latelang, ebe o di kgutsufatsa ka ho ngola ka seratswana se momahaneng moo o totobatsang molemo wa ho nwa metsi.

ELA HLOKO

O lebeleletswe ho etsa tse latelang:

1. Kgutsufatso e be ya mantswe a sa feteng 90.
2. Dintlha e be TSE SUPILENG tse jereng mohopolo wa sehlooho.
3. Ngola ka mokgwa wa seratswana se momahaneng.
4. Bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng qetellong ya kgutsufatso ya hao.

TEMA YA C**MOLEMO WA HO NWA METSI**

Ntle le metsi, bophelo ha bo yo lefatsheng. Metsi a molemo ho batho, diphoofolo le dimela. Batho ba kgothalletswa ho nwa dikgalase tse robedi tsa metsi ka letsatsi. Batho ba tshabang ho nwa metsi lebekebeke ba tlamehile ho iketsetsa moralo wa ho nwa metsi.

Metsi a thusa mala ho thumisa dijo tseo re di jang. Ka thuso ya metsi, dijo tseo re di jang di kgaoha dikotwana tse nyane hore di kgone ho sileha hantle mme mmele o kgone ho di monya ka potlako. Mmele ya rona e tletse ditjhefu tse bakwang ke dino tse tshikgunyang le meriana ena eo re dulang re ipolaisa yona. Metsi a thusa mmele ya rona ho ntsha tjhefu e fumanwang sebeteng, diphiong le senyeng.

Dijalo ha di se na metsi di a pona, di omelle. Ho jwalo feela le ka matlalo a rona. A ya omella ha a se na metsi. Metsi a thusa ho boloka matlalo a rona a le moropotsana mme a shebahala. O ka ipotsa hore maqheku le maqhekwana a mang ho tla jwang hore a shebahale a le manyane dilemong empa e le kgale a ja mabele. Karabo e bonolo, ke hore a nwa metsi a lekaneng ka letsatsi.

Boko bo na le diporesente tse 80 tsa metsi. Metsi a fa boko sehlahlo hore bo sebetse hantle le hona ho bo thusa bakeng sa mohopolo. Matsatsing ana batho ba tsamaya ha boima ka lebaka la bothata ba manonyelletso. Metsi a tlosa esiti e ngata e fumanehang manonyelletsong e bakang hore manonyelletso a be bohloko. Batho ba bang e ba bothata bo boholo ha ba tlameha ho tsamaya ka lebaka la monono o moholo. Ka ho nwa metsi a mangata ho feta dijo tseo re di jang, mafura a mmeleng wa motho a ka fokotseha. Ka ho fokotsa mafura mmeleng wa motho, a ka bapalla hole le ngaka.

Metsi a laola motjheso o teng mmeleng wa motho hore motho a se ke a tjhesa kapa a bata ho feta tekano. Ha motjheso wa motho o nyoloha kapa o theoha haholo, a ka ikela ha maotwana finyela. Batswadi ba tlamehile ho tlwaetsa bana ba bona ba sa le banyane dilemong ho nwa metsi ka nepo.

[Setshwantsho se qotsitswe le ho lokiswa ho tswa ho Google]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B:**10**

KAROLO YA C: DIBOPEHO TSA PUO LE DITLWAELO TSA TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3: PAPATSO**

Bala le ho boha papatso ena e latelang e be o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA D**SEKOLO SA KARABO SA KOMPORO**

***Batswadi kgemang le dinako! Re se re phela lefatsheng la Teknoloji.
Thupa e kojwa e sa metsi.***

- *Re amohela bana ba dilemo tse 5 ho isa tse 18.*
- *Dithuto di kena ka Moqebelo feela. 09:00–12:00.*
- *Re etele 219 Motebang Street, Namahadi.*
- *Ditefello ke tse ka kgonwang ke batho bohle.*

☎ 058 666 6622

[Setshwantsho sena se qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho Google]

- 3.1 Papatso ee e lebisitswe ho bomang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 3.2 Bolela hore polelo ena 're se re phela lefatsheng la teknoloji' ke ntlha kapa mohopolo. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 3.3 Hobaneng ha mongodi a sebedisitse maele ana 'thupa e kojwa e sa le metsi' papatsong ee? (2)
- 3.4 Hobaneng ha ho sebedisitswe sekaokgoneho polelong ena 'ditefello ke tse ka kgonwang ke batho bohle'. (2)
- 3.5 Na setshwantsho see, se ka ba le tshusumetso ho wena hore o romelle ngwana wa hao sekolong see? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (2)

[10]

POTSO YA 4: KHATHUNU

Bala le ho boha khathunu ena e latelang e be o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA E

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho Google]

- 4.1 Ha o lekola khathunu ee, ke ntho efe E LE NNGWE e supang hore monna ya nomorilweng 2 o tshohile. (1)
- 4.2 Hlalosa phogo e hlahellang khathunung ena. (2)
- 4.3 Na polelo ee 'e ile ya ba bosesanyane ba kgwele ho bo lokisa' e nepahetse ho latela dilemo tsa sebadidi se nomorilweng 1? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 4.4 Fana ka moelelo wa sethatho wa lentswe lena 'thepa' ho ya kamoo le sebedisitsweng kateng mantsweng a sebadidi se nomorilweng 1. (1)
- 4.5 Na tshebediso ya mantswa aa 'Joo wee' e loketse maemo a ditaba? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 4.6 Ke thuto efe eo mokhathunu a lehang ho e fetisetsa ho babadi ka khathunu ee? (2)

[10]

POTSO YA 5: TEMA YA PROSA

Bala tema ena e be o araba dipotso tsa thutapuo le tshebediso ya puo tse botsitsweng hodimo yona.

TEMA YA F

1	Ditlhahlobo di etswa ka lefatshe lohle, haholo ho barutwana ba ithutelang makala a fapaneng ho bona hore na ba na le tsebo dinthong tseo ba ntseng ba ithuta tsona. Nakong ena ya ditlhahlobo ba bang ba barutwana ba tshohile, matshwafo a phahame hobane ba lemohile hore ba ne ba ntse ba bapala mahareng a selemo. Ba lakatsa eka ditlhahlobo di ka kgutlela morao. Bahlahlobi ba ke ke ba lesa ho di ntshetsa pele kaha ke yona nako ya ho kgetholla mmoko mabeleng.	5
2	Barutwana nakong ena ya ditlhahlobo ba atelwa ke mahlomola. Ba tshwarwa ke sesitahlohwana bosiu le motsheare hobane ba bang ba bona e ne e le nako eo ba qalang ho ithuta ka matla, e le ona masiyasiyane mahloka lebelo. Bao e leng kgale ba sebetse ka thata hara selemo, ba hlolohetse ho bona hore na dipotso di tla hlaha jwang.	10
3	Nnete ke hore le ha ba bang ba tshohile jwalo, ba ahile ha tlakatlaka, ba tlamehile maoto le matsoho ho ngola ditlhahlobo. Ditlhahlobo di molemo leha di jesetsa ba bangata kgwebeleng seka maeba. Batho ba bangata ba fihlelletse sepheo sa bona ka baka la ditlhahlobo. Kajeno re bona dingaka, mesuwe le batho ba hlahelletseng ka mahetla setjhabeng ka lebaka la ho ngola ditlhahlobo.	15

[E qotsitswe le ho hlophiswa botjha ho tswa ho *Monokotshwai* ka JJ Moiloa: 55]

- 5.1 Ho latela puo e lefi (e nonneng) e sebedisitsweng temeng, o akanya hore tema ee e reretswe bomang? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 5.2 Kgetha karabo e nepahetseng ho feta tse ding. Ngola tlhaku feela A–D.
- Sepheo sa mongodi ke sefe sa ho sebedisa puo e nonneng temeng ee?
- A Ho natefisa puo eo a e sebedisang.
 B Ho matlafatsa seo a buang ka sona.
 C Ho toba taba eo a buang ka yona.
 D Ho kgahlisa baamohedi ba ditaba. (2)
- 5.3 Tshohla tshebediso ya lentswe 'hlolohetse' o ipapisitse le tshebediso ya puo ka kakaretso temeng ya F. (3)
- 5.4 Polelo ena 'ba ahile ha tlakatlaka' e hlahellang moleng wa 12 e re bolella eng ka barutwana ba sa itokisetsang ditlhahlobo? (2)

[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70